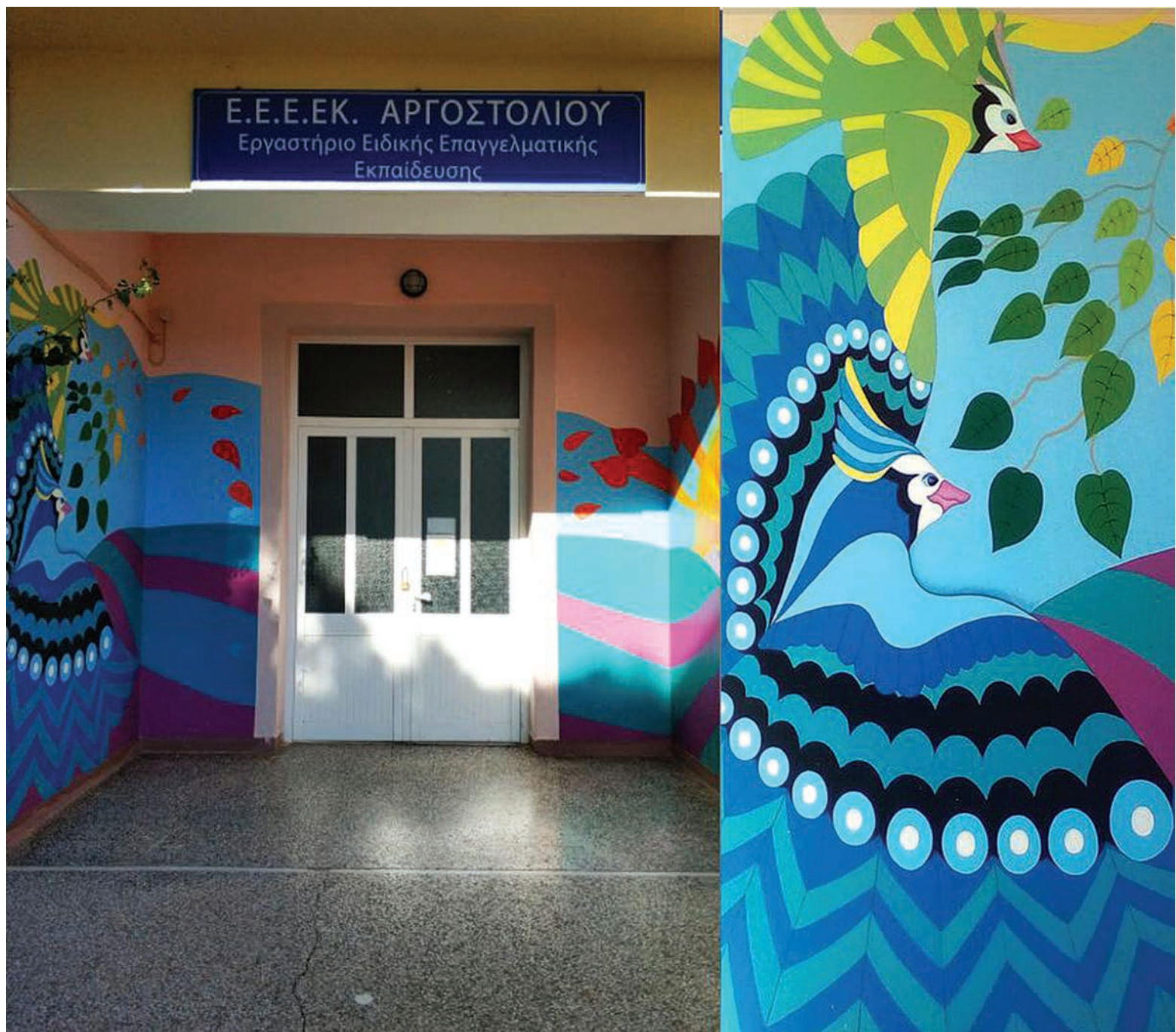

*Εικόνα 1.
Η είσοδος του Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Αργοστολίου.*

Η εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή / και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Ιόνια Νησιά

Παναγιώτης Κασσιανός

1. Αντιλήψεις και στάσεις για την εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η εξέλιξη της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Ιόνια Νησιά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αντίστοιχη εξέλιξη στην υπόλοιπη Ελλάδα, αρχής γενομένης από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές, στην ομολογουμένως πλούσια και αξιόλογη βιβλιογραφία για την εκπαίδευση στα Επάνησα προ της Ένωσης, τόσο για τη μακρά περίοδο της Ενετοκρατίας όσο και για τις περιόδους της κυριαρχίας των Γάλλων δημοκρατών και αυτοκρατορικών, των Ρώσων και της Επανάσου Πολιτείας και ακόμα περισσότερο της Αγγλοκρατίας και των Ενωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων.

Το παραπάνω φαινόμενο δεν εκπλήσσει και κατά την άποψή μας οφείλεται στις επικρατούσες κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις, κατά τον 19^ο αιώνα και προ αυτού, τόσο σε σχέση την αξία της εκπαίδευσης όσο και σε σχέση με την αντιμετώπιση της αναπηρίας, οι οποίες οδηγούσαν στην περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των αναπήρων από σημαντικό μέρος των εκφάνσεων της κοινωνικής ζωής. Για τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής φάνταζε αδιανόητη η διατύπωση σκέψεων, πόσο μάλλον διεκδικήσεων, για το δικαίω-

μα στην εκπαίδευση των ανάπηρων παιδιών, τη στιγμή που υπήρχε έντονη επιφυλακτικότητα συνολικά για την αξία της δημόσιας εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά. Οι κάτοικοι των νησιών μας ήταν επιφυλακτικοί σχετικά την αξία της εκπαίδευσης και την ανάγκη επίδειξης επιμέλειας και συνέπειας στις σπουδές, οι οποίες κατά την επικρατούσα νοοτροπία επιβάρυναν τον οικογενειακό προγραμματισμό, με συνέπεια αφενός σχεδόν τον αποκλεισμό των κοριτσιών από την εκπαίδευση και αφετέρου την αποθάρρυνση των αγοριών στην παρακολούθηση των μαθημάτων κυρίως κατά τους μήνες που ήταν επιβαρυνμένοι με αγροτικές εργασίες¹.

Ενδεικτικά των αντιλήψεων της εποχής των αρχών του 19^{ου} αιώνα για τα άτομα που εμφάνιζαν δυσκολίες στη μάθηση είναι όσα αποτυπώνονται στις από 18-12-1819 και 5-2-1820 αναφορές του Ιάκωβου Λουζινιάν, Γενικού Εφόρου της Κοινής Διδασκαλίας του Κράτους, προς τη Γερουσία και τον Αρμοστή, στις οποίες περιγράφεται η πρόοδος, ως προς στην εκμάθηση της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, των πρώτων μαθητών και διακόνων, του σχολείου που λειτούργησε με έδρα το μοναστήρι της Ευαγγελιστρίας (Αννουντζιάτας) στην Κέρκυρα. Οι μαθητές αυτοί μετά την εκπαίδευσή τους προορίζονταν να αναλάβουν ρόλο δασκάλων στα νησιά τους. Στις ανωτέρω αναφορές ο Γενικός Έφορος χαρακτηρίζει έναν Ζακυνθινό μαθητή «ως ανίκανο να παρακολουθήσει τα μαθήματα εξ' απίας της χαμηλής πνευματικότητάς του» καθώς επίσης και έναν

1. Κουρκουμέλης, Ν.Κ., 2005 «Εκπαιδευτικά της νήσου Ζακύνθου, *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, Δωδώνη, *Ιστορία και Αρχαιολογία*, Α' μέρος 1800-1836, τ. ΛΔ', σ.107-163 και Β' μέρος 1836-1864, τ. ΛΕ', σ.180-233.

Κερκυραίο, ο οποίος «*μόδης εμφανίστηκε έγινε φανερό πως από ένα εδάπωμα στην ομιλία και από βδελεία, δεν μπορούσε κανείς να υποδογίξει σ' αυτόν*»². Είκοσι χρόνια αργότερα, το 1840, ο κανονισμός καθορισμού των προσόντων για την επιλογή των πρώτων σπουδαστών του Ιόνιου Γυμνασίου όριζε ως προϋπόθεση, την αναγκαιότητα οι σπουδαστές «*να μη έχωσι φυσικά ελαττώματα ουδέ οργανικές ασθενείας*»³. Η συγκεκριμένη αρνητική διάκριση, κρινόμενη με τα δεδομένα της εποχής μας, χαρακτηρίζεται ως ένα αδιανόητο μέτρο κοινωνικού αποκλεισμού και θεσμικού ρατσισμού, αλλά προφανώς την περίοδο του 1840, τόσο στην ακαδημαϊκή τάξη όσο και γενικότερα στην κοινωνική συνθήκη της εποχής, φαίνεται ότι αποτελούσε γεγονός καθόλα αποδεκτό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τις χρονικές περιόδους επικυριαρχίας των ξένων διοικήσεων Ενετών, Γάλλων και Άγγλων, είχε ήδη καταγραφεί σημαντική πρόοδος στις χώρες τους σε ζητήματα εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία. Από τον 14^ο έως τον 16^ο αιώνα, το Αναγεννησιακό κίνημα εκτός από τον ανθρωπισμό στην τέχνη χαρακτηρίστηκε από σημαντικές προόδους στην ανατομία και τη νευροφυσιολογία του ανθρωπίνου σώματος, γεγονός που συνέβαλε στην εξέλιξη της θεραπείας και της εκπαίδευσης των ατόμων με αισθητηριακά ή νοητικά προβλήματα. Στην Ιταλία, για παράδειγμα, στα μέσα του 16^{ου} αιώνα ο Girolamo Cardano εισήγαγε διδακτικές προσεγγίσεις για άτομα με ακουστικές και οπτικές αναπηρίες. Παρομοίως, στη Γαλλία, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα αρχίζουν να εφαρμόζονται οι μέθοδοι εκπαίδευσης των κωφών ατόμων με νοήματα, που πρώτος εφάρμοσε και εξέλιξε ο Βενεδίκτος μοναχός de Leon στην Ισπανία από το 1510, και το 1775 ιδρύεται στο Παρίσι το πρώτο δημόσιο οικοτροφείο και σχολείο κω-

φών. Επίσης, το 1787 ιδρύεται στο Παρίσι το πρώτο οικοτροφείο τυφλών μαθητών και αναπτύσσεται η πρώτη ανάγλυφη γραφή. Επίσης, στην Αγγλία ιδρύεται το 1760 το πρώτο βρετανικό σχολείο κωφών στο Εδιμβούργο και το 1791 ιδρύεται το πρώτο σχολείο τυφλών μαθητών στο Λίβερπουλ⁴.

Οι παραπάνω πρόοδοι καθώς και άλλες εξελίξεις της εποχής, όπως αυτές που αφορούν στην εκπαίδευση των παιδιών με νοητική αναπηρία ή με προβλήματα λόγου, δεν μοιάζει να επηρέασαν την πολιτική που εφάρμοσαν στους τομείς της εκπαίδευσης και της πρόνοιας οι κυρίαρχες χώρες κατά την περίοδο των διοικήσεών τους στα Επτάνησα. Έτσι, αν και στη Δυτική Ευρώπη, όπως άλλωστε και στη Βόρεια Αμερική, η μέριμνα για την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία ξεκίνησε από τον 18^ο αιώνα και εξελίχθηκε και συστηματοποιήθηκε τον 19^ο αιώνα, στην Ελλάδα και κατά συνέπεια και στα Ιόνια Νησιά οι αντίστοιχες προσπάθειες εμφανίζονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Παρόλα αυτά, κατά τον 19^ο αιώνα, αναπτύσσονται στον Επτανησιακό χώρο δύο πρωτοβουλίες, εκ των οποίων η μια αφορά την παροχή πρόνοιας στα άτομα με ψυχικές και νοητικές ασθένειες και η άλλη αναδεικνύει την ανάγκη παροχής εκπαίδευσης στα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες και ειδικότερα στα άτομα με προβλήματα όρασης.

Η πρωτοβουλία παροχής φροντίδας στα άτομα με ψυχικές ασθένειες αφορά στην ίδρυση και λειτουργία το 1838 του Φρενοκομείου της Κέρκυρας, το οποίο στεγάστηκε στο συγκρότημα των στρατώνων και των οχυρώσεων του προαστίου Αγίου Ρόκκου που χρησιμοποιούνταν ως στρατώνας Μηχανικού ή αλλιώς «*στους στάβλους του ιππικού*»⁵. Το Φρενοκομείο της Κέρκυρας ήταν το πρώτο ίδρυμα, όχι

2. Κουρκουμέλης, Ν.Κ., 2002, Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1816-1864), Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, σ. 143-145.
3. Κουρκουμέλης, Ν.Κ., 2002, ο.π., σ. 319
4. Braddock, D. L., Parish, S. L. (2001), «Η θεσμική ιστορία της αναπηρίας», Albrecht, G. L., Seelman, K. D., Bury, M., (επιμέλεια), Ζώνιου-Σιδέρη, Α., Ντεροπούλου-Ντέρου, Ε., (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης), (2019). Εγχειρίδιο Σπουδών στην Αναπηρία - Σύγχρονες πολυεπιστημονικές θεωρήσεις. Αθήνα, Πεδίο, σ. 52-55.
5. Στυλιανίδης, Σ., Θεοχαράκης, Ν., Χονδρός, Π.Χ., 2007, Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 105.

μόνο στον ελλαδικό χώρο αλλά και σε ολόκληρη τη Βαλκανική Χερσόνησο, το οποίο παρά τις ανεπάρκειές του ήταν αντιπροσωπευτικό της ευρωπαϊκής Ψυχιατρικής του 19ου αιώνα. Παρότι «φρενοκομείο», δηλαδή ίδρυμα με θεραπευτικό σκοπό, οι ουσιαστικές συνθήκες λειτουργίας του είχαν το χαρακτήρα ασύλου και παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο κοινωνικής πρόνοιας παρά ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης⁶.

Για την κτιριακή υποδομή του φρενοκομείου και τις συνθήκες διαβίωσης των τροφίμων, χαρακτηριστική είναι η κριτική στάση δύο προσωπικοτήτων της εποχής, του Κερκυραίου Χρήστου Τοπριγώτη⁷, πρώτου Έλληνα Ψυχιάτρου και διευθυντή του φρενοκομείου Κέρκυρας από το 1874 έως το 1880 και πρώτου διευθυντή του Δρομοκαΐτειου Ψυχιατρικού Νοσοκομείου από το 1887 έως το 1903⁸, καθώς και του Κεφαλλονίτη Χαράλαμπου Τυπάλδου Πρετεντέρη, γιατρού, βουλευτή της Ιονίου Βουλής και καθηγητή ιατρικής, αρχικά στην Ιόνιο Ακαδημία και στη συνέχεια στο Οθωνικό Πανεπιστήμιο.⁹

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1840, ιδρύθηκε στην Κεφαλονιά ένα παρόμοιο άσυλο σε ένα στρατώνα¹⁰, το οποίο φιλοξενούσε πολύ μικρό αριθμό ασθενών και είχε τοπικό χαρακτήρα¹¹.

Τα δύο ανωτέρω άσυλα, όπως όλα τα αντίστοιχα της εποχής, παρείχαν υπηρεσίες και σε άτομα με νοσητική αναπηρία, καθώς ένα μικρό ποσοστό των ασθενών που δέχονταν αποτελούνταν από ψυχιατρικούς ασθενείς ενώ βασικό χαρακτηριστικό των ασθενών ήταν η ανέχεια ή η διαταραγμένη συμπεριφορά¹². Σύμφωνα με τη νοσολογική κατηγοριοποίηση της εποχής, κύρια νοσολογική κατηγορία αποτελεί η έννοια της εκφυλίσεως, μια από τις πλέον χαρακτηριστικές κατασκευές της γαλλικής ψυχιατρικής του τέλους του 19^{ου} αιώνα, η οποία περιλαμβάνει ετερόκλητες κατηγορίες: «βλάκες, μωροί, μικρόνοες, ανισόρροποι»¹³. Αυτό προκύπτει και από την καταγραφή του Χρήστου Τοπριγώτη για τα είδη φρενοπαθειών στο Φρενοκομείο της Κέρκυρας το 1877, μεταξύ των οποίων αναφέρονται «Ηλιθιότης και Βλακεία»¹⁴.

Η δεύτερη πρωτοβουλία, η οποία αφορά την ανάδειξη της ανάγκης παροχής εκπαίδευσης στα άτομα με αναπηρία, προέρχεται από τον Κερκυραίο γιατρό και βουλευτή Αντώνιο Παλατιανό (1833-1893), ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος στην προώθηση ζητημάτων εκπαίδευσης των ατόμων με αισθητηριακές αναπηρίες και ειδικότερα των ατόμων με προβλήματα όρασης. Ο Α. Παλατιανός εξελέγη βουλευτής το 1879 και κατά τη διάρκεια της βου-

6. Πλουμπίδης, Δ., 1989: 205-206 «Ιστορία της ψυχιατρικής στην Ελλάδα. Θεσμοί, ιδρύματα και κοινωνικό πλαίσιο 1850-1920», Εξάντας, Αθήνα, σελ. 24-37.
7. «Εάν η κυβέρνηση, κατά την εποχήν εκείνην, επεδίωκε την βελτίωσιν της τύχης των φρενοβλαβών, όφειδε να ανεγείρη ίδιον κτήριο, κατά μίμησιν των Ευρωπαϊκών, ουχί δε να μεταβάδη, οίον διά μαγικής ράβδου, εις Φρενοκομείον πεπαιδωμένον στρατώνα του Μηχανικού. Διά του μέτρου τούτου απεχωρίσθη μόνον οι φρενοβλαβεῖς των καταδίκων, δεν επήλθε δε και ο αρχικός σκοπός δι' όν τα φιλανθρωπικά ταύτα καθιδρύματα ανεγείρονται.», Τοπριγώτης, Χ., 1878, «Στατιστική του Εν Κερκύρα Φρενοκομείου του έτους 1877», Εθνικό Τυπογραφείο.
8. Καραμανωλάκης, Β., 2007, Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ τχ. 104.
9. «Το φρενοκομείον κείται προς Νότον του προαστίου Σαρρόκου προς δυσμάς της πόλεως. Κτισμένον εντός παλαιού τινός Ενετικού οχυρώματος δεν παρέχει κατά την Θέσιν, έκτασιν, και κατασκευήν ουδέν των προσόντων τοιούτων Καταστημάτων, στενόχωρον εν γένει έπι μάλλον ως προς πηδυνσίον των φρενοβλαβών. Είναι άμα κακώς διαχωρισμένον, κατά μέγα μέρος περικυκλωμένον από ακαθάρτους οχετούς ή υπονόμους, και ουχί ικανώς ευήθιον», Τυπάλδος-Πρετεντέρης, Χ., 1856, «Περί της εν Κερκύρα χολέρας, κατά το 1855». Κερκύρα. Εν τω Τυπογραφείω της Κυβερνήσεως, σ. 8.
10. Στυλιανίδης, Σ., κ.α., 2007, ο.π.
11. Πλουμπίδης Δ., 1989, ο.π.
12. Πλουμπίδης Δ., 1989, ο.π.
13. Καραμανωλάκης, Β., 1998, «Το Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο: 1887-1903, «Όψεις της εγκατάστασης ενός Ιδρυματικού Θεσμού».
14. Τοπριγώτης, Χ., 1878, «Στατιστική του Εν Κερκύρα Φρενοκομείου του έτους 1877», Εθνικό Τυπογραφείο.

λευτικής του θητείας νόσπσε από ασθένεια των οφθαλμών, γεγονός που τον ανάγκασε να υποβληθεί σε πολλαπλές εγχειρήσεις στην Ιταλία και στο Παρίσι. Μέσα από την προσωπική του εμπειρία και τη γνώση που απέκτησε για την εκπαίδευση των τυφλών στην Ευρώπη, θέλησε να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει την πολιτεία και ευρύτερα το κοινωνικό σύνολο με το συγγραφικό έργο του.

Ειδικότερα, στο βιβλίο του «Τυφλοί και Κωφάλαλοι εν Ελλάδι», με ιδιαίτερα καυστικό λόγο, χαρακτηρίζει την επικρατούσα κατάσταση ως ντροπιστική και αναδεικνύει τις ευθύνες του κράτους καθώς και το δικαίωμα των ανάπηρων ατόμων για αξιοπρεπή ζωή. Συγκεκριμένα αναφέρει: «*Δύο τάξεις δυστυχών όντων εισίν έτι μάλλον δυστυχείς δια μόνον λόγον ότι γεννώνται εν Εδδαδι, οι τυφδοί και οι κωφάδαλοι*». Στη συνέχεια επισημαίνει την υποχρέωση της χώρας, λόγω της ιστορίας και του πολιτισμού της, να λάβει αντίστοιχα των πολιτισμένων κρατών μέτρα, αναφέροντας: «*η Εδδαός ήτις και δικαίως έχει την αξίωσιν να προΐσταται του ποδητισμού εν τη Ανατολή, οφείδει και κατά τούτον τον κλάδον, ως πράττει και εις άλλδους, να μιμήται τα πεποδητισμένα έδη του παδιού και νέου κόσμου*». ¹⁵ Ο Α. Παλατιανός υπολογίζει, κατ' αναλογία με τα δεδομένα άλλων χωρών, καθώς απουσιάζει κάθε επίσημη στατιστική καταγραφή, ότι στην Ελλάδα οι τυφλοί είναι περίπου 2.000 και

οι κωφάλαλοι 4.000, ωστόσο επισημαίνει ότι κανείς –ούτε η πολιτεία, ούτε ο δήμος, ούτε η κοινωνία– έχει αναλάβει πρωτοβουλία για να τους ανακουφίσει από το «άχθος» τους, ενώ αναφέρει ότι η κατάσταση είναι χειρότερη στις τάξεις των εργατών και των φτωχών, καθώς καμία μέριμνα δεν λαμβάνεται από την οικογένειά τους. ¹⁶ Οι προσπάθειες του Α. Παλατιανού συνεχίστηκαν και μετά το θάνατό του, καθώς φρόντισε με τη διαθήκη του να υποστηρίξει οικονομικά την εκπαίδευση των τυφλών, διά της παροχής κεφαλαίου με σκοπό την ίδρυση εκπαιδευτηρίου για την εκπαίδευση νέων τυφλών Κερκυραίων ή άλλων περιοχών της Ελλάδας ¹⁷, γεγονός το οποίο αξιοποιήθηκε και μετά την ίδρυση και λειτουργία του Οίκου Τυφλών και γι' αυτό το λόγο συμπεριλαμβάνεται στους μεγάλους ευεργέτες του εν λόγω ιδρύματος. ¹⁸

Ο Α. Παλατιανός, με το δεύτερο βιβλίο του «*Δοκίμιον περί εφαρμογής εις την εδδηνικήν γλώσσαν τής αναγλυπτογραφίας Βράιδ προς εκπαίδευσιν των τυφδών*», έκανε προσπάθεια μεταφοράς του κώδικα γραφής braille στην ελληνική γλώσσα εκδίδοντας βιβλία γραμματικής, αριθμητικής και άλλα εκπαιδευτικά βιβλία για τυφλούς. Οι προσπάθειές του έτυχαν Ευρωπαϊκής αναγνώρισης αν κρίνουμε από τη συμμετοχή του σε επιστημονική σύνοδο για την εκπαίδευση και θεραπεία τυφλών, το 1883 στη Φλωρεντία και αντίστοιχα στην Ολλανδία. ¹⁹

15. Παλατιανός, Α., 1882, «Τυφλοί και Κωφάλαλοι εν Ελλάδι», Τυπογραφείο «Κοραΐς» Ι. Ναχαμούλη, Κέρκυρα, σελ. 3.

16. Παλατιανός, Α., 1882, ο.π., σελ. 3, 6, 9.

17. Βασιλικό Διάταγμα της 12-10-1895 «Περί εγκρίσεως ρήτρας της από 23 Ιουνίου 1889 ιδιογράφου διαθήκης του Αντωνίου Παλατιανού ποτέ Κωνσταντίνου», ΦΕΚ 101/Γ'17-10-1895.

18. Τσαβαλιά, Π., 2015, Διπλωματική εργασία, «Η ιστορία του Οίκου Τυφλών της Ελλάδος», ΠΜΣ «Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία» - Κατεύθυνση: Νεότερη και σύγχρονη Ιστορία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 47, «*Ετσι ο ίδιος προνόησε και στη διαθήκη του άφησε «40 μετοχές της Ιονικής Τραπεζής της ιδιοκτησίας μου, όπως διά μόνων των τόκων εκπαιδεύονται νέοι τυφδοί Κερκυραίοι, ορδόδοξοι, νοήμονες, ποδίσται Έδδηνες, εις τι εκπαιδευτήριον εις το Εξωτερικόν ή προτιμότερον εις ουσταθησόμενον εν Εδδαδι. Αν τυχόν εν Κέρκυρα δεν υπάρχουν τοιούτοι νέοι τυφδοί, δέδει εκπαιδεύονται νέοι τυφδοί εξ άλλων επαρχιών της Εδευθέρας Εδδαδος*». Μάλιστα στη διαθήκη του προέβλεπε αφενός το αρχικό κεφάλαιο να παραμείνει άδικο και αφετέρου η διαχείρισή του να γίνεται από τον αρχιεπίσκοπο της Κέρκυρας, τον δήμαρχο του νησιού, και ένα συγγενικό του πρόσωπο. Τελικά το κληροδότημα του Α. Παλατιανού αξιοποιήθηκε και μετά την ίδρυση του Οίκου Τυφλών, χρηματοδοτώντας υποτροφίες, γεγονός που προφανώς ώθησε στην καταγραφή του ονόματος του κερκυραίου ποδητικού σε τιμητική πλάκα έξω από τον Οίκο, υπό τον τίτλο Μεγάδοι Ευεργέτες.

19. Τσαβαλιά, Π., 2015, ο.π. σελ. 46.

2. Εξελίξεις στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία στα Επάνησα κατά τον 20^ο αιώνα.

Με αυτή την Επανησιακή συνδρομή, στον αγώνα για αξιοπρέπεια και στο δικαίωμα για ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή και ειδικότερα στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία, αρχίζουν να γίνονται τα πρώτα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση στην Ελλάδα.

Το 1906 ιδρύεται ο Οίκος Τυφλών ύστερα από πρωτοβουλίες των Γ. Δροσίνη και Δ. Βικέλα και δαπάνες των αδελφών Άμπετ και ακολουθεί το 1907 η ίδρυση του «Οίκου Κωφαλάων» με πρωτοβουλία και δαπάνες της οικογένειας Χαράλαμπου και Ελένης Σπηλιόπουλου, ο οποίος κατόρθωσε να λειτουργήσει το 1937 ύστερα από συγχώνευση με τον Εθνικό Οίκο Κωφαλάων ως Εθνικό Ίδρυμα Προστασίας Κωφαλάων (Ε.Ι.Π.Κ.). Έκτοτε και κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα αρχίζουν να μπαίνουν σταδιακά σε πανελλαδικό επίπεδο τα θεμέλια της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία, τόσο με τη συνδρομή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αρχικά όσο και με την ενεργό παρουσία της πολιτείας μεταγενέστερα. Ενδεικτικά ως προς τούτο αναφέρεται ότι το 1937 ιδρύεται και λειτουργεί το πρώτο δημόσιο ειδικό σχολείο στην Καισαριανή με πρωτοβουλία της Ρόζας Ιμβριώτη και το σχολικό έτος 1972-73 με ενέργειες του νεοσύστατου Γραφείου Ειδικής Αγωγής στο Υπουργείο Παιδείας, ιδρύονται σαράντα τρία (43) δημόσια ειδικά σχολεία σε όλη τη χώρα.

Κατά τη μεταπολίτευση, στη μεταδικτατορική πλέον Ελλάδα, στο πλαίσιο της πολιτικής απελευθέρωσης και της επικράτησης των ιδανικών της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής ισότητας, ευνοείται η προαγωγή του αιτήματος της μετάβασης από τη φιλανθρωπία στην ευημερία²⁰ και κατ'επέκταση στο κράτος πρόνοιας, κάτι το οποίο ειδικά για τα άτομα με αναπηρία αποτυπώνεται αρχικά στο Σύνταγμα του 1975²¹ αλλά ορίζεται σαφέστερα στην αναθεώρηση του 2001.²² Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση θα διαδραματίσει η δυναμική παρουσία του αναπηρικού κινήματος, με εξέχον ιστορικό γεγονός την κινητοποίηση των τυφλών το 1976 με την κατάληψη του Οίκου Τυφλών.²³

Πέραν των διάσπαρτων και αποσπασματικών νομοθετικών προβλέψεων των αρχών του 20^{ου} αιώνα, σχετικά με την εκπαίδευση των αναπήρων, το 1981 ψηφίζεται ο πρώτος νόμος²⁴ για την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία στη χώρα. Το γλωσσικό ύφος και το περιεχόμενο του νόμου οριοθετούν την ειδική αγωγή ως κατασκευή ενός αυστηρά οριοθετημένου και διακριτού χώρου, όπου η εκπαίδευση των «*αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμου*» περιχαρακώνεται και προσφέρεται στα ειδικά σχολεία και στις Ειδικές Τάξεις²⁵.

Στο πλαίσιο αυτό ιδρύονται ειδικά σχολεία και Ειδικές Τάξεις στα Ιόνια Νησιά όπως και ανά την επικράτεια. Συγκεκριμένα το 1982 ιδρύεται το 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας ως 2/θέσιο, το

20. Chalaza V., Tsakas C., Kavoulakos K.I., 2020, "From Charity to Welfare: Disability Movement, Institutional Change and Social Transformation in Post-Dictatorial Greece, 1974–81" Vol 40, No 3 (2020) (dsq-sds.org).

21. Σύνταγμα της Ελλάδος, 1975, άρθρο 21, παρ. 2, «... *πάσχοντες εξ ανιάτου σωματικής ή πνευματικής νόσου δικαιούνται της ειδικής φροντίδας του κράτους*».

22. Σύνταγμα της Ελλάδος, ο.π., στην παρ. 6, η οποία προστέθηκε στο άρθρο 21 στην συνταγματική αναθεώρηση του 2001, αναφέρεται: «*Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας*».

23. Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 3-5-2010, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=158256>.

24. Νόμος 1143/1981 «Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής μέριμνας των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων», ΦΕΚ τ. Α', 80.

25. Ζώνιου-Σιδέρη Α., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., 2012, «Αναπηρία και Εκπαιδευτική Πολιτική», Πεδίο, Αθήνα.

οποίο στη συνέχεια προήχθη το 1990 σε 3/θέσιο, το 1993 σε 4/θέσιο, το 2001 σε 5/θέσιο και το 2004 σε 6/θέσιο ενώ το 2005 μετατράπηκε σε ολοήμερο.

Αντίθετα, στα υπόλοιπα νησιά ιδρύονται Ειδικές Τάξεις:

- Το 1985 στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου και στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας.
- Το 1986 στο 6^ο Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου, και
- Το 1988 στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου.

Το 1985 ψηφίζεται ο νόμος πλαίσιο²⁶ για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο οποίος αποτελεί νόμο σταθμό για τα εκπαιδευτικά μεταπολιτευτικά χρονικά, καθώς βασικός άξονάς του ήταν ο εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης. Η συμπερίληψη της ειδικής αγωγής σε ένα άρθρο του νόμου, ο οποίος αφορά τη δομή και λειτουργία του συνόλου του εκπαιδευτικού συστήματος, συνιστά σημείο ενταξιακής προοπτικής. Επίσης, γίνεται εμφανής η αλλαγή ύφους στη γλώσσα τόσο με τη χρήση της δημοτικής όσο και την εισαγωγή του νέου για την εποχή όρου «άτομα με ειδικές ανάγκες», που αντικαθιστά τον προηγούμενο όρο «αποκλίνοντες εκ του φυσιολογικού», όμως επί της ουσίας αναπαράγεται το εννοιολογικό αλλά και το θεσμικό περιεχόμενο του προηγούμενου νόμου²⁷.

Έτσι, συνεχίζεται με το ίδιο θεσμικό πλαίσιο σειρά ιδρύσεων δομών ειδικής αγωγής, ως ακολούθως:

- Το 1991 ιδρύονται Ειδικές Τάξεις στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Λευκίμης και στο Δημοτικό Σχολείο Περιβολίου Κέρκυρας.
- Το 1993 είναι έτος μεγάλης κινητικότητας σχολικών μεταβολών στα Ιόνια Νησιά, καθώς ιδρύονται:

α) δύο (2) Ειδικά Σχολεία:

- το 3/Θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου το

οποίο προήχθη σε 6/Θ το 1998 και το 2006 μετατράπηκε σε ολοήμερο και

- το 1/Θ Ειδικό Νηπιαγωγείο Κέρκυρας,

β) δύο (2) Ειδικές Τάξεις:

- στο Δημοτικό Σχολείο Ιθάκης και
- στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Ρίζας Κέρκυρας Ειδική Τάξη Κωφών και Βαρήκων, η οποία καταργήθηκε το 2016.

Ακολουθεί η σειρά της Κεφαλονιάς καθώς ιδρύονται:

- Το 1994 ιδρύεται Ειδική Τάξη στο Δημοτικό Σχολείο Σάμης.
- Το 1995 στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Αργοστολίου και στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Ληξουρίου και
- Το 1996 στο 5^ο Δημοτικό Σχολείο Αργοστολίου, στο Δημοτικό Σχολείο Κεραμειών και στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Ληξουρίου.

Επίσης:

- Το 1996 ιδρύεται Ειδική Τάξη στο Δημοτικό Σχολείο Αχαράβης Κέρκυρας.
- Το 1998 τέλος, υπό το ίδιο θεσμικό πλαίσιο, ιδρύεται το 2/θέσιο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Σφακιώτων Λευκάδας, το οποίο λειτουργήσε και 2 χρόνια αργότερα μεταφέρθηκε στη Λευκάδα μετονομαζόμενο ως 2/θέσιο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας, παρόλο που στο σχετικό ΦΕΚ αναφέρεται ως νέα ίδρυση και κατάργηση αντίστοιχα, ενώ προήχθη σε 3/θέσιο και το 2006 μετατράπηκε σε ολοήμερο.

Κλείνοντας αυτός ο κύκλος των πρώτων ιδρύσεων δομών για την εκπαίδευση των μαθητών/ριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Ιόνια Νησιά, που διενεργήθηκαν κατά την περίοδο από το 1982 έως το 1998, μπορούν να εξαχθούν τα κάτωθι ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

α) Το πρώτο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο ιδρύθηκε

26. Νόμος 1566/1985 «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α', 167.

27. Ζώνιου-Σιδέρη Α., κ.α., ο.π.

Κ.Δ.Α.Υ.	ΠΕ60	ΠΕ70	ΔΕ	ΠΕ21	ΠΕ23	ΠΕ24	ΠΕ28	ΠΕ30	ΔΓ	ΣΥΝ
ΖΑΚΥΝΘΟΥ		1	1					1	1	5
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	1	1	1	1	3	1	1	3	2	14
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ		1	1					1	1	7
ΛΕΥΚΑΔΑΣ		1	1					1	1	7

Πηγή: Νόμος 2817/2000 (ΦΕΚ τ. Α' 78).

στην Κέρκυρα,

- β) Οι πρώτες Ειδικές Τάξεις ιδρύθηκαν τρεις (3) στη Ζάκυνθο και μία (1) στη Λευκάδα,
- γ) Στην Κεφαλλονιά οι πρώτες ιδρύσεις έγιναν με διαφορά περίπου δέκα (10) ετών, από τις αντίστοιχες ιδρύσεις σε νομούς μικρότερης πληθυσμιακής δυναμικότητας, και
- δ) Όλες οι δομές αφορούν την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ενώ είναι εμφανής η παντελής απουσία πρόβλεψης για την εκπαίδευση των μαθητών/ριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ενώ λοιπόν οι δομές ειδικής αγωγής στα Επτάνησα αρχίζουν να επεκτείνονται, το 2000 ψηφίζεται ο νόμος 2817/2000²⁸ εισάγοντας τον νέο όρο της ένταξης, αλλά κυρίως της επανένταξης στο κοινό εκπαιδευτικό πλαίσιο²⁹. Οι ιδρυθείσες, με το προηγούμενο νομικό πλαίσιο, Ειδικές Τάξεις μετονομάζονται σε Τμήματα Ένταξης και επιπλέον εισάγονται οι εξής νέοι θεσμοί: α) Η παράλληλη στήριξη, β) Τα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.) και γ) Τα Εργαστήρια Ει-

δικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.).

Ειδικά σε σχέση με τον θεσμό των Κ.Δ.Α.Υ., ο ν. 2817/2000, προέβλεψε για τα Κ.Δ.Α.Υ. Ζακύνθου, Κεφαλλονίας και Λευκάδας, από τέσσερις (4) θέσεις μελών εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού³⁰ και από μία (1) θέση διοικητικού υπαλλήλου, ενώ για το Κ.Δ.Α.Υ. Κέρκυρας, που λειτουργεί στην έδρα της διοικητικής περιφέρειας, προέβλεψε δώδεκα (12) και δύο (2) θέσεις αντίστοιχα, όπως στον παραπάνω πίνακα:

Το Κ.Δ.Α.Υ. Κέρκυρας ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Σεπτέμβριο του 2002, ενώ τα Κ.Δ.Α.Υ. Ζακύνθου, Κεφαλονιάς και Λευκάδας λειτούργησαν τον Σεπτέμβριο του 2003.

Υπό το πρίσμα του νέου θεσμικού πλαισίου ακολουθεί σειρά ιδρύσεων Ειδικών Σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και Τμημάτων Ένταξης στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης και των δύο (2) βαθμίδων εκπαίδευσης, όπως στους παρακάτω πίνακες:

28. Νόμος 2817/2000 «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ, τ. Α', 78.

29. Ζώνιου-Σιδέρη Α., κ.α., ο.π.

30. ΠΕ60 Νηπιαγωγοί με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ70 Δάσκαλοι με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΔΕ εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ23 Ψυχολόγοι, ΠΕ30 Κοινωνικού Λειτουργού, ΠΕ21 Λογοθεραπευτές, ΠΕ28 Φυσικοθεραπευτές, ΠΕ24 Παιδοψυχίατροι, Δ.Γ. Διοικητικοί Γραμματείς.

Ιδρύσεις Ειδικών Σχολείων		
Ετος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2001	1/Θ Ειδικό Νηπιαγωγείο Λευκάδας	
2002	1/Θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Ιθάκης / Δεν λειτούργησε και καταργήθηκε το 2016	Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Κέρκυρας
	1/Θ Ειδικό Νηπιαγωγείο Ιθάκης / Δεν λειτούργησε και καταργήθηκε το 2016	
	2/Θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Περατάτων, προήχθη το 2006 σε 3/Θ, το 2008 σε 4/Θ και το 2016 υποβιβάστηκε σε 3/Θ	Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Αργοστολίου
	1/Θ Ειδικό Νηπιαγωγείο Περατάτων	
2004	1/Θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κωφών Βαρήκων Κέρκυρας	
2005	2/Θ Ειδικό Νηπιαγωγείο Ζακύνθου	
2006		Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Ζακύνθου
2008		Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Λευκάδας

Πηγή: ΦΕΚ Ιδρύσεων

Ιδρύσεις Τμημάτων Ένταξης		
Ετος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2001	5ο Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας	
	11ο Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας	
	2ο Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας	
	Δημοτικό Σχολείο Νυδρίου	
2002	7ο Νηπιαγωγείο Κέρκυρας / καταργήθηκε το 2007	6ο Γυμνάσιο Κέρκυρας
	Νηπιαγωγείο Αχαράβης Κέρκυρας	Γυμνάσιο Λευκίμμης
	Δημοτικό Σχολείο Αγίου Γεωργίου Κέρκυρας	5ο ΓΕΛ Κέρκυρας
	3ο Νηπιαγωγείο Λευκάδας	
2003		Γυμνάσιο Αμφιπαγιτών Κέρκυρας
		Γυμνάσιο Θιναλίων Κέρκυρας
		Γυμνάσιο Αγρού Κέρκυρας
2004	Δημοτικό Σχολείο Γαστουρίου Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Δουκάδων Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Μαντουκίου, από 8 ΔΣ Κέρκυρας	

	Δημοτικό Σχολείο Καστελάνων Μέσσης Κέρκυρας	
	1ο Δημοτικό Σχολείο Λευκίμμης - Μελικίων Κέρκυρας	
	4ο Δημοτικό Σχολείο Λευκίμμης Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Λιαπάδων Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Πετριτή Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Προφήτη Ηλία Παξών	
2005	6ο Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας	Γυμνάσιο Αγίου Ιωάννη Κέρκυρας
2006	Δημοτικό Σχολείο Βελονάδων Κέρκυρας	4ο Γυμνάσιο Κέρκυρας
	Νηπιαγωγείο Καβαδάδων Κέρκυρας	5ο Γυμνάσιο Κέρκυρας
	1ο Δημοτικό Σχολείο Κάμπου Ζακύνθου	2ο Γυμνάσιο Ζακύνθου
	Δημοτικό Σχολείο Παντοκράτορα Ζακύνθου	
	Δημοτικό Σχολείο Κατασταρίου Ζακύνθου	
	4ο Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας	
	Δημοτικό Σχολείο Αγίου Πέτρου / καταργ. 2009	
2007	4ο Δημοτικό Σχολείο Αργοστολίου	
	13ο Νηπιαγωγείο Κέρκυρας	
	14ο Νηπιαγωγείο Κέρκυρας	
	2ο Νηπιαγωγείο Λευκίμμης	
2008	Δημοτικό Σχολείο Παλιάς Πόλης Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Καρουσάδων Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Κασσιόπης Κέρκυρας	
	Δημοτικό Σχολείο Μελιτειέων Κέρκυρας	
	2ο Νηπιαγωγείο Ληξουρίου	Γυμνάσιο Κεραμειών
	3ο Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας	
	Δημοτικό Σχολείο Μεγανησίου Τ.Ε. Τυφλών/Μετον. 2016	
2009	2ο Γυμνάσιο Αργοστολίου	Γυμνάσιο Ληξουρίου
	Δημοτικό Σχολείο Μαραντοχωρίου	Γυμνάσιο Αγίας Θέκλης
2011		1ο Γυμνάσιο Λευκάδας

Πηγή: ΦΕΚ Ιδρύσεων

Παρατηρούμε ότι μετά την ψήφιση του ν. 2817/2000, κατά τη διάρκεια της οκταετίας 2001-2008, επήλθε σημαντική ανάπτυξη σε επίπεδο ίδρυσης δομών ειδικής αγωγής και στις δύο (2) βαθμίδες εκπαίδευσης, αλλά παρόλα αυτά εξακολουθούν να ιδρύονται περισσότερα Τμήματα Ένταξης καθώς και Ειδικά Σχολεία κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και λιγότερο στη δευτεροβάθμια αλλά και στην προσχολική εκπαίδευση.

Το 2008, μόλις μετά από (8) χρόνια από την ψήφιση του ν.2817/2000, ψηφίζεται ο ν. 3699/2008³¹ που μετονομάζει την «ειδική αγωγή» σε «ειδική αγωγή και εκπαίδευση», εισάγει τη χρήση του όρου «άτομα με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», μετονομάζει τα Κ.Δ.Α.Υ. σε Κέντρα Διάγνωσης, Διαφοροδιάγνωσης και Υποστήριξης ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών (ΚΕ.Δ.Δ.Υ.) και ρυθμίζει ζητήματα οργάνωσης δομών καθώς και προσωπικού ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ο νέος νόμος, ο οποίος ισχύει έως σήμερα -παρά τις

όποιες τροποποιήσεις έχει υποστεί- ενώ διακηρύττει τη διασφάλιση των ίσων ευκαιριών, υιοθετώντας ενταξιακή ορολογία, προσκολλάται με ιατρικά κατευθυνόμενο λόγο, στην κλινική εικόνα της διάγνωσης και στη διαπίστωση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών³². Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά την ισχύ του νέου θεσμικού πλαισίου του ν. 3699/2008 ακολούθησαν ελάχιστες ιδρύσεις δομών ειδικής εκπαίδευσης, όπως παρακάτω:

Από το σχολικό έτος 2008-2009 και μετά ακολουθεί περίοδος στασιμότητας, όσον αφορά την ίδρυση νέων δομών σε πανελλαδικό επίπεδο αλλά ταυτόχρονα παρατηρείται και πλημμελής λειτουργία των υπαρχόντων, εξ αιτίας των συνθηκών που προκάλεσε η οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας και δημοσιονομικών περιορισμών που επιβλήθηκαν. Άμεσα επηρεάστηκε η εκπαίδευση καθώς μειώθηκαν οι δαπάνες για την παιδεία, σταμάτησαν οι μόνιμοι διορισμοί εκπαιδευτικών, μετατοπίστηκε το ενδιαφέρον για την εξεύρεση πό-

Ιδρύσεις Ειδικών Σχολείων		
Έτος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2009		Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο Κέρκυρας, το οποίο μετατράπηκε το 2017 σε Ενιαίο Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο-Λύκειο (ΕΝΕΕΓΥΛ) Κέρκυρας
Ιδρύσεις Τμημάτων Ένταξης		
Έτος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2009	Δημοτικό Σχολείο Μαραντοχωρίου Λευκάδας	Γυμνάσιο Ληξουρίου
		Γυμνάσιο Αγίας Θέκλης
		2ο Γυμνάσιο Αργοστολίου
2011		1ο Γυμνάσιο Λευκάδας

Πηγή: ΦΕΚ Ιδρύσεων

31. Νόμος 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», ΦΕΚ τ. Α' 199.

32. Ζώνιου-Σιδέρη Α., κ.α., ο.π.

ρων μέσω κονδυλίων ΕΣΠΑ για τη στελέχωση των σχολείων με αναπληρωτές εκπαιδευτικούς, αρχής γενομένης από την ειδική αγωγή και αργότερα επεκτάθηκε σε όλη την εκπαίδευση, και έτσι άρχισαν τα προβλήματα υπολειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων και ειδικότερα των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Σ.Μ.Ε.Α.Ε.), των Τμημάτων Ένταξης και των ΚΕ.Δ.Δ.Υ., λόγω καθυστερημένων και ανεπαρκών προσλήψεων εκπαιδευτικού προσωπικού.

Οι διεθνείς και εθνικές έρευνες³³ αλλά και οι διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³⁴ που υποδεικνύουν ότι τα άτομα με αναπηρία σε περιόδους οικονομικής κρίσης βιώνουν σε εξαιρετικά μεγαλύτερο βαθμό, σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς αναπηρία, τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού, επιβεβαιώθηκαν και στην περίπτωση της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας. Κυρίως την περίοδο 2012-2015 εκδηλώθηκε η αδυναμία της Πολιτείας αφενός να στελεχώσει έγκαιρα και επαρκώς τις δομές ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης με προσωπικό και αφετέρου να εξασφαλίσει έγκαιρα τη μεταφορά των μαθητών/ριών. Τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με την υποστελέχωση των ΚΕ.Δ.Δ.Υ., γεγονός που επέφερε μεγάλες καθυστερήσεις στην αξιολόγηση και υποστήριξη των μαθητών/ριών με αναπηρία, είχαν δυσμενή επίδραση στην εκπαίδευση τόσο όσων μαθητών/ριών φοιτούσαν στις Σ.Μ.Ε.Α.Ε. όσο και

αυτών που φοιτούσαν στο γενικό σχολείο και έχρηζαν εξατομικευμένης υποστήριξης για την κάλυψη των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών τους.

Από το 2016 αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες που σηματοδοτούν την αρχή προς την αποκατάσταση του βασικού δικαιώματος της εξασφάλισης συνθηκών ισότιμης πρόσβασης στο εκπαιδευτικό αγαθό των μαθητών/ριών με αναπηρία. Συγκεκριμένα, καθιερώθηκαν διαδικασίες, όπως η έγκαιρη και επαρκής πραγματοποίηση προσλήψεων προσωπικού κατά προτεραιότητα στις δομές Ε.Α.Ε.. Επίσης, ο προγραμματισμός υλοποίησης μόνιμων διορισμών εκπαιδευτικών και ειδικού εκπαιδευτικού και ειδικού βοηθητικού προσωπικού στον κρατικό προϋπολογισμό του 2019, που τελικά υλοποιήθηκαν το 2020, αναμφίβολα μετέβαλαν προς θετική κατεύθυνση το τοπίο της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία. Τέλος, από το 2016 κινήθηκε ξανά η διαδικασία διερεύνησης αναγκών για την ίδρυση νέων δομών ειδικής αγωγής, κάτι που συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, μέσω της ετήσιας πλέον έκδοσης εγκυκλίου σχολικών μεταβολών, με αποτέλεσμα την ίδρυση νέων Τμημάτων Ένταξης και Ειδικών Σχολείων, από το 2016 έως σήμερα, όπως στον ακόλουθο πίνακα:

Επίσης, το 2016 αποτελεί έτος έναρξης νομοθετικών αλλαγών που αφορούν την εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Συγκεκριμένα:

-
33. ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ Της ΕΣΑμεΑ: «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στα ΑμεΑ», (Πηγή: <https://www.esamea.gr/publications/others/3647-1o-deltio-paratiritirioy-thematon-anapirias-tis-e-s-a-mea-atomame-anapiria-oi-ftoxoteroi-metaksy-ton-ftoxon>).
34. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, «Κοινωνική Ένταξη», 30-10-2017 (Πηγή: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-social_inclusion_el.pdf και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, κ.α. «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για κοινωνική και εδαφική συνοχή» <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0758&from=IT>).

Ιδρύσεις Ειδικών Σχολείων		
Ετος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2017		ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.Λ. Κεφαλληνίας
2019		ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.Λ. Ζακύνθου
2020	2 ^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας	
	2 ^ο Ειδικό Νηπιαγωγείο Κέρκυρας	
Ιδρύσεις Τμημάτων Ένταξης		
Ετος ίδρυσης	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
2016	Δημοτικό Σχολείο Κάτω Κορακιάνας, Κέρκυρας	Γυμνάσιο Φαιάκων
	Δημοτικό Σχολείο Βλαχάτων, Κεφαλληνίας	Γυμνάσιο Ιθάκης
	Δημοτικό Σχολείο Πόρου, Κεφαλληνίας	Γυμνάσιο Σάμης
	6ο Δημοτικό Σχολείο Αργοστολίου	1ο Γυμνάσιο Αργοστολίου
	1ο Νηπιαγωγείο Νυδρίου, Λευκάδας	Μουσικό Γυμνάσιο Λευκάδας
	7ο Νηπιαγωγείο Λευκάδας	2ο Γυμνάσιο Λευκάδας
	Δημοτικό Σχολείο Βασιλικής, Λευκάδας	
	Νηπιαγωγείο Αργασιού, Ζακύνθου	
	3ο Δημοτικό Σχολείο Ρίζας, Ζακύνθου	

Πηγή: ΦΕΚ Ιδρύσεων

1) Επανακαθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας των Τμημάτων Ένταξης με σκοπό την πλήρη ένταξη των μαθητών/ριών και θεσμοθετήθηκε η υλοποίηση προγραμμάτων συνεκπαίδευσης μεταξύ μαθητών /ριών Σ.Μ.Ε.Α.Ε. και σχολικών μονάδων γενικής εκπαίδευσης³⁵,

2) Ανασυγκροτήθηκε η ειδική επαγγελματική εκπαίδευση με τον νέο τύπο σχολείου το ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.Λ. και τη δυνατότητα των αποφοίτων του να έχουν δικαίωμα συνέχισης φοίτησης στο Μεταλυκειακό Έτος - Τάξη Μαθητείας³⁶,

3) Καθορίστηκαν νέα ωρολόγια προγράμματα των

Ειδικών Νηπιαγωγείων και των Ειδικών Δημοτικών Σχολείων της χώρας, με τη γενίκευση του Ολοήμερου Προγράμματος³⁷ και

4) Τέλος, ο ν. 4547/2018³⁸, χωρίς να αποτελεί νόμο για την ειδική εκπαίδευση, περιέχει ρυθμίσεις ενταγμένες στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος, οι οποίες αφορούν και την εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία. Οι ρυθμίσεις αυτές, αν και δεν επέφεραν αλλαγές στη δομή της ειδικής αγωγής, λαμβάνουν υπόψη την κοινωνική διάσταση της αναπηρίας και τους φραγμούς στην εκπαίδευση και φέρουν σαφώς ενταξιακό πρόσημο. Συγκεκριμένα:

35. Άρθρο 82 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης», Νόμος 4368/2016, «Ρυθμίσεις για την εδδηγόγωση εκπαίδευση, τη διαποθμοική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α' 21.

36. Άρθρο 48 «Ρύθμιση θεμάτων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης», Νόμος 4415/2016 «Ρυθμίσεις για την εδδηγόγωση εκπαίδευση, τη διαποθμοική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α' 159.

37. Υπουργική Απόφαση 100371/Δ3/15-6-2017, «Ωρολόγιο πρόγραμμα υποχρεωτικού και ολοήμερου προγράμματος Ειδικού Νηπιαγωγείου και Ειδικού Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ τ. Β' 2103.

38. Νόμος 4547/2018 «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α' 102.

Κ.Ε.Σ.Υ.	ΠΕ 60	ΠΕ 70	ΠΕ 02	ΠΕ 03/04	ΠΕ 23	ΠΕ 30	ΠΕ 21	ΠΕ 28	ΠΕ 29	Ε.Π.	Δ.Γ.	ΣΥΝ
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	1	2	1		1	1				1	1	8
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	2	2	1	1	2	2	1	1	1	2	1	16
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	1	2	1		1	1				1	1	8
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	1	2	1		1	1				1	1	8

Πηγή: Υπουργική Απόφαση 129064/ΓΔ5/27-7-2018 (ΦΕΚ τ. Β΄ 3233).

α) Εισήγαγε για πρώτη φορά ρητώς τον ορισμό της ενταξιακής εκπαίδευσης, ως «την εκπαιδευτική προσέγγιση η οποία συνεκτιμά τις ανάγκες της ετερογένειας του μαθητικού πληθυσμού και αποσκοπεί στην άρση των φραγμών στη μάθηση και στη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στο εκπαιδευτικό αγαθό όδων των μαθητών, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με αναπηρία» και

β) Ίδρυσε τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.), τα οποία αντικατέστησαν τα ΚΕ.Δ.Δ.Υ., αναβαθμίζοντας το ρόλο τους, θέτοντας ως σκοπό της λειτουργίας τους τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης όλων ανεξαιρέτως των μαθητών στο εκπαιδευτικό αγαθό με την υποχρέωση εντοπισμού και των δομικών φραγμών του περιβάλλοντος και αυξάνοντας τις

θέσεις του προσωπικού τους.

Η στελέχωση των Κ.Ε.Σ.Υ. των Ιονίων Νησιών, σε εκπαιδευτικό, ειδικό εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό³⁹, προβλέφθηκε⁴⁰ όπως στον παραπάνω πίνακα:

3. Η εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Επάνησα, σήμερα:

Α) Η εκπαίδευση των μαθητών/ριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Ιόνια Νησιά, κατά το σχολικό έτος 2019-20, όσον αφορά το πλαίσιο φοίτησης αποτυπώνεται όπως παρακάτω:

ΠΑΕ Ιονίων Νήσων – Σχολικό Έτος 2019-2020								
Αριθμός μαθητών/ριών σε όλους τους τύπους σχολείων γενικής και ειδικής εκπαίδευσης				Αριθμός μαθητών/ριών Σ.Μ.Ε.Α.Ε.				Ποσοστό % φοίτησης σε Σ.Μ.Ε.Α.Ε.
	Αγ	Κορ	ΣΥΝ		Αγ	Κορ	ΣΥΝ	
Νηπιαγωγεία	2.041	1.814	3.855	Ειδικά Νηπιαγωγεία	11	5	16	0,4%
Δημοτικά Σχολεία	6.760	6.336	13.096	Ειδικά Δημοτικά Σχολεία	71	35	106	0,8%
Γυμνάσια και Λύκεια	6.858	6.305	13.163	Ε.Ε.Ε.ΕΚ.	49	33	82	1,25%
				ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.Λ.	60	22	82	
ΣΥΝΟΛΟ	15.659	14.455	30.114	ΣΥΝΟΛΟ Σ.Μ.Ε.Α.Ε.	191	95	286	0,95%

Πηγή: Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Υ.Π.Α.Ι.Θ., άντληση στοιχείων από ΠΣ myschool 27-07-2020.

39. ΠΕ60 Νηπιαγωγοί με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ70 Δάσκαλοι με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ02 Φιλολόγοι με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ03 Μαθηματικοί με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ04 κλάδοι Φυσικών Επιστημών με εξειδίκευση στην ΕΑΕ, ΠΕ23 Ψυχολόγοι, ΠΕ30 Κοινωνικοί Λειτουργοί, ΠΕ21 Λογοθεραπευτές, ΠΕ28 Φυσικοθεραπευτές, ΠΕ29 Εργοθεραπευτές, Ε.Π. Εκπαιδευτικοί ΔΕ με εξειδίκευση στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, Δ.Γ. Διοικητικοί Γραμματείς.

40. Υπουργική Απόφαση 129064/ΓΔ5/27-7-2018 «Κατανομή στα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.) κατά κλάδο των θέσεων α) εκπαιδευτικών με εξειδίκευση στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (Ε.Α.Ε.), β) Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και γ) εκπαιδευτικών όδων των κλάδων που υπηρετούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με εξειδίκευση στη συμβουλευτική στον επαγγελματικό προσανατολισμό», ΦΕΚ τ. Β΄ 3233.

Ειδικότερα, οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Σ.Μ.Ε.Α.Ε.) των Ιόνιων Νησιών και ο αριθμός των μαθητών/ριών που φοιτούν σε αυτές, κατά το σχολικό έτος 2019-2020, είναι:

α/α	Σ.Μ.Ε.Α.Ε. Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	Οργανικότητα Σ.Μ.Ε.Α.Ε.	Αριθμός μαθητών/ριών		
			Αγ.	Κορ.	ΣΥΝ
1	Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου	6/θέσιο	22	9	31
2	Ειδικό Νηπιαγωγείο Ζακύνθου	2/θέσιο	2	2	4
3	1 ^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας	6/θέσιο	32	15	47
4	2 ^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας ⁴¹	--	-	-	-
5	Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κωφών Βαρήκων Κέρκυρας	1/θέσιο	0	0	0
6	1 ^ο Ειδικό Νηπιαγωγείο Κέρκυρας	1/θέσιο	7	2	9
7	2 ^ο Ειδικό Νηπιαγωγείο Κέρκυρας	--	-	-	-
8	Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Περατάτων Κεφαλληνίας	3/θέσιο	10	6	16
9	Ειδικό Νηπιαγωγείο Περατάτων Κεφαλληνίας	1/θέσιο	2	1	3
10	Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Λευκάδας	3/θέσιο	7	5	12
11	Ειδικό Νηπιαγωγείο Λευκάδας	1/θέσιο	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ			82	40	122

Πηγή: Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Υ.Π.Α.Ι.Θ., άντληση στοιχείων από ΠΣ myschool 27-07-2020.

α/α	Σ.Μ.Ε.Α.Ε. Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	Εργαστήρια - Τομείς/Ειδικότητες	Αριθμός μαθητών/ριών		
			Αγ.	Κορ.	ΣΥΝ
1	Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Ζακύνθου	Εξειδικεύσεις Εργαστηρίων: 1) Αυτόνομη Διαβίωση, 2) Κηπουρική, 3) Μαγειρική-Ζαχαροπλαστική Τέχνη.	11	6	17
2	Ε.Ν.Ε.Ε.Γ.Υ.Λ. Ζακύνθου	Τομέας Υγείας - Πρόνοιας - Ευεξίας	9	5	14
3	Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Κέρκυρας	Εξειδικεύσεις Εργαστηρίων: 1) Μαγειρική-Ζαχαροπλαστική Τέχνη, 2) Βιολογικές καλλιέργειες	16	14	30
4	Ε.Ν.Ε.Ε.Γ.Υ.Λ. Κέρκυρας	1) Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος: α) Τεχνικός Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου β) Τεχνικός Φυτικής Παραγωγής 2) Τομέας Διοίκησης και Οικονομίας: α) Υπάλληλος Τουριστικών Επιχειρήσεων	36	12	48

41. Το 2^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας λειτούργησε το σχολικό έτος 2020-21 με οχτώ (8) μαθητές/ριες ενώ το 2^ο Ειδικό Νηπιαγωγείο Κέρκυρας δεν έχει λειτουργήσει ακόμα.

5	Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Αργοστολίου	Εξειδικεύσεις Εργαστηρίων: 1) Τουριστικών Επαγγελμάτων, 2) Χειροτεχνία, 3) Αυτόνομη Διαβίωση	6	6	12
6	ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.Λ. Κεφαλληνίας	Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος: α) Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών	15	5	20
7	Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Λευκάδας	Εξειδικεύσεις Εργαστηρίων: α) Κηπουρική - Ανθοκομία - Βιολογικές καλλιέργειες β) Μαγειρική - Ζαχαροπλαστική - Αρτοποιία	16	7	23
ΣΥΝΟΛΟ			109	55	164

Πηγή: Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Υ.Π.Α.Ι.Θ., άντληση στοιχείων από ΠΣ myschool 27-07-2020.

Β) Ο τρόπος εκπαιδευτικής υποστήριξης, των μαθητών/ριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία που φοιτούν στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης στα Ιόνια Νησιά, κατά το σχολικό έτος 2019-2020, αποτυπώνεται όπως στον παρακάτω πίνακα:

ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ – ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2020-21																					
ΦΟΙΤΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΑΝΑ ΝΗΣΙ																					
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ																					
ΤΥΠΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	Ζάκυνθος			Ιθάκη			Κέρκυρα			Κεφαλληνία			Λευκάδα			Μεγανήσι			Παξοί		
	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ
Εκπαιδευτικός τάξης	24	15	39	0	0	0	40	20	63	13	7	20	9	5	14	0	0	0	0	0	0
Τμήμα Ένταξης με κοινό και εξατομικ. πρόγραμμα	71	22	93	8	3	11	169	68	237	65	29	94	65	35	100	0	0	0	12	7	19
Τμήμα Ένταξης διευρυμένου ωραρίου	0	0	0	0	0	0	3	2	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Παράλληλη Στήριξη	34	1	35	7	0	7	82	16	98	25	4	29	12	7	19	1	0	1	1	0	1
Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό	1	0	1	0	0	0	2	3	5	3	0	3	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Σχολικός Νοσηλεύτης	2	0	2	0	0	0	10	3	13	3	1	4	3	0	3	0	0	0	0	0	0
Ειδικός Βοηθός	0	0	0	0	1	1	5	0	5	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Κατ’ οίκον διδασκαλία	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	132	39	171	15	4	19	311	113	424	111	42	153	90	47	137	1	0	1	13	7	20
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ																					
ΤΥΠΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	Ζάκυνθος			Ιθάκη			Κέρκυρα			Κεφαλληνία			Λευκάδα			Μεγανήσι			Παξοί		
	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ	Α	Κ	Σ
Εκπαιδευτικός τάξης	98	35	133	1	1	2	262	131	393	78	26	104	77	32	109	0	0	0	16	1	17
Τμήμα Ένταξης με κοινό και εξατομικ. πρόγραμμα	4	7	11	9	3	12	155	63	218	53	18	71	45	16	61	0	0	0	0	0	0
Τμήμα Ένταξης διευρυμένου ωραρίου	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Παράλληλη Στήριξη	11	2	13	0	0	0	18	7	25	4	0	4	4	1	5	0	0	0	0	0	0
Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Σχολικός Νοσηλεύτης	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ειδικός Βοηθός	0	0	0	0	0	0	3	1	4	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Κατ’ οίκον διδασκαλία	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	114	44	158	10	4	14	438	203	641	138	44	182	127	50	177	0	0	0	16	1	17

Πηγή: Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Υ.Π.Α.Ι.Θ., άντληση στοιχείων από ΠΣ myschool 27-07-2020.

Από την παρουσίαση της πορείας των ιδρύσεων δομών και πλαισίων κατάλληλων για την κάλυψη των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών και μαθητριών στην Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Ιονίων Νήσων και από τα δεδομένα φοίτησης σε αυτές παρατηρείται σταδιακά μία αύξηση των ποσοτικών μεγεθών της προσφερόμενης εκπαίδευσης, κυρίως στο πλαίσιο του γενικού σχολείου. Το 0,95% του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού της Περιφέρειας φοιτά σε Σ.Μ.Ε.Α.Ε., ενώ 2.114 μαθητές/ριες, ποσοστό 7,02%, δέχονται κάποιου είδους ειδικής εκπαιδευτικής υποστήριξης εντός του πλαισίου των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η εις βάθος αποτύπωση του τρόπου ανάπτυξης της

παρεχόμενης εκπαίδευσης για τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Ιόνια Νησιά υπερβαίνει της στοχοθεσίας και των δυνατοτήτων του παρόντος άρθρου. Η περαιτέρω μελέτη της επίδρασης παραμέτρων όπως το έργο των υπηρεσιών διάγνωσης, εκπαιδευτικής αξιολόγησης και υποστήριξης καθώς και οι πρωτοβουλίες μίας σειράς κοινωνικών φορέων που ανέπτυξαν δομές άτυπης εκπαίδευσης ως προς την αλλαγή των κοινωνικών στάσεων και την ανάδειξη του δικαιώματος για ισότιμη εκπαίδευση όλων των μαθητών κρίνεται σημαντική, καθώς θα συνέβαλε στον σχηματισμό μίας ακόμα πιο ολοκληρωμένης εικόνας για την εκπαίδευση και την ψυχοκοινωνική ένταξη των παιδιών με αναπηρία στα Ιόνια Νησιά.

Βιβλιογραφία

- Braddock, D. L., Parish, S. L. (2001), «Η θεσμική ιστορία της αναπηρίας», Albrecht, G. L., Seelman, K. D., Bury, M., (επιμέλεια), Ζώνιου-Σιδέρη, Α., Ντεροπούλου-Ντέρου, Ε., (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης), (2019). Εγχειρίδιο Σπουδών στην Αναπηρία - Σύγχρονες πολυεπιστημονικές θεωρήσεις. Αθήνα, Πεδίο.
- Γκούσης, Α., 1960, «Χρήστος Τσιριγώτης - Απασχολσιοθεραπεία, Προσπάθεια εφαρμογής των αρχών του», Κέρκυρα.
- Ζώνιου-Σιδέρη Α., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., 2012, «Αναπηρία και Εκπαιδευτική Πολιτική», Πεδίο, Αθήνα.
- Καραμανωλάκης, Β., 1998, «Το Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο: 1887-1903, Όψεις της εγκατάστασης ενός Ιδρυματικού Θεσμού», Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, περιοδικό Μνήμων, <https://doi.org/10.12681/mnimon.666>.
- Καραμανωλάκης, Β., 2007, Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ τχ. 104.
- Κουρκουμέλης Ν. Κ., 2002, Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1816-1864), Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων.
- Κουρκουμέλης Ν. Κ. 2005, «Εκπαιδευτικά της νήσου Ζακύνθου», *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Δωδώνη, Ιστορία και Αρχαιολογία*, Α' μέρος 1800-1836, τ. ΑΔ' και Β' μέρος 1836-1864, τ. ΑΕ'.
- Λασκαράτος Ιωάννης, 1984, διατριβή επί Υφηγεσία, «Πρόληψη της Αρρώστιας και Κοινωνική Προστασία στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας (1815-1864)», Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών, <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/25102#page/1/mode/2up>.
- Παλατιανός, Α., (1882), Τυφλοί και Κωφάλαλοι εν Ελλάδι, Τυπογραφείο «Κοραΐς» Ι. Νακαμούλη, Κέρκυρα.
- Παλατιανός, Α., (1882), Δοκίμιον περί εφαρμογής εις την ελληνικήν γλώσσαν τής αναγλυπογραφίας Βράϊλ προς εκπαίδευσιν των τυφλών, Τυπογραφείο «Κοραΐς» Ι. Νακαμούλη, Κέρκυρα.
- Πλουμπίδης, Δ., 1989: 205-206 «Ιστορία της ψυχιατρικής στην Ελλάδα. Θεσμοί, ιδρύματα και κοινωνικό πλαίσιο 1850-1920», Εξάντας, Αθήνα.
- Στυλιανίδης, Σ., Θεοχαράκης, Ν., Χονδρός, Π.Χ., 2007, Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 105.
- Τσαβαλιά Παρασκευή, 2015, «Η ιστορία του Οίκου Τυφλών της Ελλάδος», Διπλωματική εργασία, ΠΜΣ «Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία» - Κατεύθυνση: Νεότερη και σύγχρονη Ιστορία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Φηφιακή Βιβλιοθήκη Πάνδημος, <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:13528>.

- Τοπριγώτης, Χ., 1878, «Στατιστική του Εν Κερκύρα Φρενοκομείου του έτους 1877», Εθνικό Τυπογραφείο.
- Τυπάλδος-Πρετεντέρης, Χ., 1856, «Περί της εν Κερκύρα χολέρας, κατά το 1855». Κέρκυρα, Εν τω Τυπογραφείο της Κυβερνήσεως.
- Chalaza V., Tsakas C., Kavoulakos K.I., 2020, "From Charity to Welfare: Disability Movement, Institutional Change and Social Transformation in Post-Dictatorial Greece, 1974–81" Vol 40, No 3 (2020) (dsq-sds.org).

Νομοθεσία

- Βασιλικό Διάταγμα της 12-10-1895 «Περί εγκρίσεως ρήτρας της από 23 Ιουλίου 1889 ιδιογράφου διαθήκης του Αντωνίου Παλατιανού ποτέ Κωνσταντίνου», ΦΕΚ 101/Γ/17-10-1895.
- Νόμος 1143/1981 «Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής μέριμνας των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων», ΦΕΚ τ. Α΄, 80.
- Νόμος 1566/1985 «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄, 167.
- Νόμος 2817/2000 «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ, τ. Α΄, 78.
- Νόμος 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», ΦΕΚ τ. Α΄ 199.
- Νόμος 4368/2016, «Ρυθμίσεις για την εδδηγόγδωση εκπαίδευση, τη διαποδιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄ 21, Άρθρο 82 «Ρυθμίσεις δεμάτων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης».
- Νόμος 4415/2016 «Ρυθμίσεις για την εδδηγόγδωση εκπαίδευση, τη διαποδιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄ 159, Άρθρο 48 «Ρύθμιση δεμάτων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης».
- Νόμος 4485/2017 «Οργάνωση και δειπουργία της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄ 114, παρ. 6 του άρθρου 70 «Θέματα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».
- Νόμος 4547/2018 «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄ 102.
- Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 21, ΦΕΚ Α΄ 211/2019.
- Υπουργική Απόφαση 129064/ΓΔ5/27-7-2018 «Κατανομή στα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.) κατά κλάδο των θέσεων α) εκπαιδευτικών με εξειδίκευση στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (Ε.Α.Ε.), β) Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και γ) εκπαιδευτικών όδων των κλάδων που υπηρετούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με εξειδίκευση στη συμβουλευτική στον επαγγελματικό προσανατολισμό», ΦΕΚ Β΄ 3233.
- Υπουργική Απόφαση 100371/Δ3/15-6-2017, «Ορολόγιο πρόγραμμα υποχρεωτικού και ολοήμερου προγράμματος Ειδικού Νηπιαγωγείου και Ειδικού Δημοτικού Σχολείου», ΦΕΚ τ. Β΄ 2103.

Πηγές από διαδίκτυο

- Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) - ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στα ΑμεΑ», (Πηγή: <https://www.esamea.gr/publications/others/3647-1o-deltio-paratitiririoy-thematon-anapirias-tis-e-s-a-mea-atoma-me-anapiria-oi-ftoxoteroi-metaksy-ton-ftoxon>).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, «Κοινωνική Ένταξη», 30-10-2017 (Πηγή: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_social_inclusion_el.pdf).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, κ.α. «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για κοινωνική και εδαφική συνοχή» <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0758&from=IT>.
- Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 3-5-2010, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=158256>.